

Economic corruption is one of the serious problems of countries

Abstract

Economic corruption is one of the serious problems of countries and even international organizations. Undoubtedly, the fight against this corruption is very important. High inflation, disorganized market, devaluation, closure of factories and severe fluctuations in the foreign exchange market, etc. It is the consequences of economic crimes and the Iranian legislature has tried to identify the factors influencing the occurrence of economic corruption and prevent and punish the perpetrators of these crimes by passing various laws. Numerous political, political, cultural and social factors are effective in the occurrence of these crimes. Their high benefit, intelligence of perpetrators, lack of foresight of regulatory mechanisms, dependence on power and influence are other factors affecting the occurrence of economic corruption. Iran's criminal policy in dealing with these crimes faces several challenges. Numerous legislative authorities, lack of clarity in the concept of economic corruption, lack of clear rules regarding these crimes and are some of the challenges of Iran's criminal policy in the fight against economic corruption. In this study, which was conducted analytically and descriptively Factors influencing the occurrence of economic corruption and challenges Iran's criminal record in the fight against economic crimes will be examined and finally suggestions will be made.

بررسی عوامل موثر در وقوع فساد اقتصادی و چالش‌های سیاست‌کیفری ایران در مبارزه با جرایم اقتصادی

محمد مهدی انصاری^۱

تاریخ دریافت: ۱۷/۰۴/۱۴۰۰

علی یوسف زاده^۲

تاریخ پذیرش: ۰۳/۰۶/۱۴۰۱

محمد رضا شادمان فر^۳

چکیده

مفاسد اقتصادی از معضلات جدی کشورها و حتی سازمان‌های بین‌المللی می‌باشد بی‌شک مبارزه با این فسادها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار می‌باشد تورم بالا، بازار هم‌ریخته، کاهش ارزش پولی، تعطیلی کارخانه‌ها و نوسانات شدید بازار ارز و از پیامدهای جرایم اقتصادی می‌باشد و قانونگذار ایران با تصویب قانون‌های متعدد سعی در پیشگیری و مجازات مرتکبین این جرائم صورت داده است. عوامل متعدد سیاسی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی در وقوع این جرایم موثر است پیچیدگی این جرایم و، منفعت بالای آنها، ذکاوت هوشی مرتکبین، عدم پیش‌بینی سازوکارهای نظارتی، وابسته بودن به قدرت و ذی‌نفوذ بودن از عوامل دیگر موثر در وقوع فساد می‌باشد. با این جرایم با چالش‌های متعددی روبرو می‌باشد مراجع قانونگذاری متعدد، عدم مشخص بودن مفهوم مفاسد اقتصادی، فقدان ضابطه مشخص در خصوص این جرایم و از چالش‌های سیاست‌کیفری ایران در مبارزه با مفاسد اقتصادی است. در این پژوهش که به روش تحلیلی و توصیفی انجام شده است چالش‌های سیاست‌کیفری ایران در مبارزه با جرایم اقتصادی بررسی خواهد شد و در نهایت پیشنهادهایی ارائه خواهد شد.

واژگان کلیدی: سیاست کیفری، جرایم، جرایم اقتصادی، قانون مجازات اسلامی، فساد اقتصادی.

^۱ دانشجوی دکتری رشته حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان) اصفهان، ایران.

^۲ استاد یار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان) اصفهان، ایران (نویسنده مسؤول).

^۳ استاد یار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان) اصفهان، ایران.

فساد پدیده‌ای است که وجود آن در جهان اجتناب‌ناپذیر است. این جرایم در دهه‌های اخیر افزایش یافته و مقوله برخورد با آن از اهمیت زیادی برخوردار شده است. این معضل اقتصاد داخلی را فلج می‌کند، جریان توسعه را مختل می‌سازد و باعث تسهیل سایر جرایم اعم از داخلی و فراملی می‌شود. دولتها هم آگاه شده‌اند که فساد مختص یک کشور نمی‌باشد و باعث اخلا در نظم اقتصادی سایر کشورهای جهان از مفاسدی که این فعالیت‌ها را به مخاطره می‌اندازد با توجه به علاقه انسان‌ها به مادیات و پیچیدگی نحوه ارتکاب این جرایم و باندی و سازمان‌یافته بودن این جرایم امروزه بیشتر در جهت جلوگیری از ارتکاب آنها از دغدغه‌های حاکمیت کشورهاست. به نحوی که بعد نظامی را گرفته است و به تدریج به عنوان نقطه مرکزی درآمد است (ماندل، ۱۳۷۹) و در چند دهه اخیر اقتصاد از جایگاه و اهمیت بسیار بالایی برخوردار شده است به نحوی که از یک طرف استعمارگران و متجاوزان به جای حمله نظامی و تحمل هزینه‌های سنگین عملیات نظامی و تحت فشار افکار عمومی می‌دهند که فشارها و تحریم‌های اقتصادی را به عنوان اهرمی برای فشار بر دولتها و ملت‌ها استفاده کنند و با ایجاد تجمعات و آشوب‌ها و تظاهرات در قالب نارضایتی اقتصادی راهی برای نابودکردن دولت‌ها و تحت سلطه قرار دادن ملت‌ها بیابند. از طرفی دیگر افراد سودجو داخلی که بعضاً صاحب منصب می‌باشند به ارتکاب جرائم اقتصادی روی آورده و با این اعمال خود ضمن انتفاع شخصی، سعی در بوجود آوردن نارضایتی در بین مردم دارند.

در قانونگذاری‌های داخلی و بین‌المللی، تعریفی دقیق از فساد و به تبع آن جرایم اقتصادی مشاهده نمی‌شود و به ذکر مصادیقی اکتفا شده است جرائمی مانند پولشویی، جرایم سازمان‌یافته و فساد از مصادیق جرایم اقتصادی ذکر شده‌اند. (ازمایش، ۱۳۸۰: ۳۱) قانونگذار ما بدو سعی کرده است با تصویب قوانین و مقرراتی از وقوع مفاسد اقتصادی پیشگیری کند و با نظارت همزمان دستگاه‌های قانونی و کارکنان دستگاهها از وقوع این قبیل جرایم جلوگیری کند و در مرحله بعد با تصویب قوانین و مقرراتی در خصوص مفاسد اقتصادی عکس‌العمل نشان داده و با آئین دادرسی خاص و مجازات‌های نسبتاً شدید با این جرایم مبارزه کند و ضمن اعاده اموالی که در اثر جرایم اقتصادی توسط عده‌ای حاصل شده است مجازات‌هایی برای آنان در نظر بگیرد چه در قانون اساسی به عنوان منشور ملت جمهوری اسلامی ایران و چه قوانین عادی این موارد مد نظر قرار گرفته شده است. قانونگذار ما در اتخاذ سیاست کیفری جهت مقابله با وقوع و تکرار بعضی از جرائم مانند مجازات مرتکبین اخلا در امر توزیع ما یحتاج عمومی (احتکار) مجازات‌های مثل لغو پروانه کسب، قیمت‌گذاری عرضه کالای احتکار شده است که بنظر می‌رسد این سیاست کیفری کارآمد نبوده است و روز به روز شاهد وقوع جرایم بیشتری هستیم. در سایر جرایم عمده اقتصادی مانند کلاهبرداری، جعل، اختلاس، ارتشاء و تحصیل مال نامشروع سیاست‌گذاری مقنن بیشتری بر پایه تدابیر قهرآمیز و سرکوبگر کیفری می‌باشد و حذف تشریفات رسیدگی و رسیدگی فوری به جرایم می‌تواند از ویژگی‌های این جرایم باشد سیاست اصولی تقنینی جامعه در قالب شناسایی علل موثر وقوع جرایم اقتصادی و پیشگیری از آن و جرم‌انگاری اعمال فسادزا به عنوان اولین قدم در راه مبارزه کیفری نقش تعیین‌کننده دارد لیکن تعدد نهادهای قانونگذاری و تعدد قوانین مصوب شده و عدم پیش‌بینی دقیق جرایم اقتصادی حکایت از کاستی‌هایی در حوزه سیاست کیفری دارد.

در جوامع مختلف بر اساس فرهنگ ها و نگرش ها تعاریف مختلفی از فساد مطرح کرده اند کلمه فساد در زبان فارسی به معنای تباهی، ستم، مال کسی را گرفتن، گزند، زیان، ظلم و ستم، شرارت و بدکاری ذکر شده است اما عده ای بیان داشته اند کلمه فساد را از ریشه فرانسوی (کلمه فساد در زبان فارسی به معنای تباهی، ستم، مال کسی را گرفتن، گزند، زیان، ظلم و ستم، شرارت و بدکاری ذکر شده است اما عده ای بیان داشته اند کلمه فساد را از ریشه فرانسوی (corruption) به معنی شکستن یا نقض کردن گرفته شده است (ناتری، ۱۳۹، ۱۵۰). در متون قانونی جمهوری اسلامی ایران تعریفی از فساد ارایه نشده است صرفاً مصادیق فساد در خصوص جرایم اقتصادی ذکر شده است از جمله ارتشا، رشا، پولشویی، اختلاس و... که بسیاری از این مصادیق با کنوانسیون هایی بین المللی مطابقت دارد.

۲- عوامل موثر در وقوع جرایم اقتصادی

در خصوص عوامل موثر در بروز فساد اقتصادی نظرات مختلفی ارایه شده است عده ای بیان داشته اند فساد مالی بسته به شرایط محیطی و سیاست ها، نسبت های اداری، توسعه سیاسی و تاریخ اجتماعی هر کشور فرق می کند اگر سازمان های نظارتی ضعیف باشند و سیاست های دولت رانت ایجاد کند فساد مالی گسترش می یابد در کشورهای در حال توسعه کنترل فساد به سختی انجام می گیرد بنابراین مجموعه فعالیت های دولت خود به خود زمینه هایی برای مفاسد مالی ایجاد می کند که به دو دسته عوامل مستقیم و غیر مستقیم تقسیم می شوند عوامل مستقیم موثر بر فساد مالی عبارتند از ۱- قوانین و مقررات دولتی ۲- وضع مالیات و عوارض گمرکی ۳- تصمیم گیری مربوط به مخارج ۴- عرضه کالا و خدمات به قیمت کمتر در بازار ۲- سطح دستمزدها در بخش دولتی ۳- سیستم تنبیه و مجازات ۴- نظارت سازمانی ۵- شفافیت قوانین و مقررات و روش ها ۶- رفتار مسئولان جامعه (رهبر و میرزا وند، ۱۳۸۱: ۲۲)

عوامل موثر بر ایجاد فساد در نظام های مالی می توان تحت سه عامل زیر بیان نمود: ۱- منابع: عدم توزیع عادلانه ثروت در جوامع از علل عمده بروز فساد مالی است ۲- شرایط مناسب جامعه: هر اندازه عدالت اجتماعی بیشتر باشد فساد کمتر و بالعکس ۳- انسان: منابع انسانی یکی از مهمترین عوامل ایجاد فساد مالی در جامعه محسوب می شود (محمدنبی، ۱۳۸۰: ۴۳) بنابراین باید گفت فساد پدیده ای پیچیده می باشد و شناخت علل وقوع آن کار آسانی نمی باشد اما بطور کلی می توان شامل عوامل اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و مذهبی است.

۳- مفهوم جرم اقتصادی

تعاریف مختلفی توسط حقوقدانان و فقها ارائه شده است حتی قانونگذار به ذکر مصادیق بسنده کرده است و شاید عدم ارائه تعریف ناشی از پیشرفت و تحول فزاینده علوم جدید در دنیای صنعتی و تجاری است. در یک تعریف

کلی جرایم اقتصادی را جرایمی دانسته‌اند که برای دستیابی به یک امتیاز مالی ارتکاب می‌یابند (ژان لوک بَچِر و نیکلا کلوز، ۱۳۸۶: ۱۳۴).

قانونگذار تحت تأثیر این رویه در حقوق فرانسه از ارائه تعریفی عام‌الشمول برای جرم اقتصادی طفره رفته اما لفظ «جرایم اقتصادی» را در موارد مختلف به کار برده است. از فحوای کلام قانونگذار در مجموع سه ماده ۳۶، ۴۷، و ۱۰۹ می‌توان مصادیق جرایم اقتصادی را دریافت. علاوه بر حوزه تقنین داخلی در معروف به کنوانسیون پالمو، کنوانسیون مبارزه با فساد (۲۰۰۳ میلادی) معروف به کنوانسیون مریدا و توصیه‌های گروه ضربت اقدام مالی (۲۰۰۴ میلادی) به عنوان اسناد بین‌المللی هستند که در خصوص جرایم اقتصادی آمده‌اند ولی تعریفی از جرایم اقتصادی ارائه نداده‌اند.

۴- ملاک‌های تعیین جرایم اقتصادی

یکی از مواردی که بسیار مهم است این است که ملاک‌های قانونگذار در خصوص تعیین جرایم اقتصادی چه می‌باشد و چه چیزی باعث شده است که عده‌ای از جرایم تحت عنوان جرایم اقتصادی محسوب شوند. تشخیص ملاک قانونگذار در قانون مجازات اسلامی ایران کاری دشوار است. و پیش‌تر گفته شد که تعریف پیرامون جرم اقتصادی در قوانین مشاهده نمی‌شود اما قانونگذار در هر نظام حقوقی بر حسب اینکه کدامیک از ارزشها را مورد حمایت قرار می‌دهد اقدام به جرم‌انگاری می‌کند: این ملاک‌ها را می‌توان شامل: ضرر و زیان وارده ناشی از جرم از نظر کمی و کیفی، شخصیت و موقعیت اقتصادی و اجتماعی مرتکب، هدف از ارتکاب جرم و بر اساس موضوع جرم نام برد.

در خصوص اینکه قانونگذار ایران بر اساس چه ضابطه‌ای جرایم اقتصادی را تعریف کرده است می‌توان گفت قوانین و مقررات بسیار پراکنده و مختلفی به جرم اقتصادی پرداخته و مصادیق آن را ذکر کرده‌اند. در تعریف جرم اقتصادی و شناسایی مصادیق آن قانونگذار ایران عناوین مختلف و متفاوتی مانند مفسده اقتصادی (فرمان هشت ماده ای مقام معظم رهبری)، فساد اقتصادی، جرم اقتصادی (قانون مجازات سال ۱۳۹۲) را در مورد آن به کار برده است. اما اگر آخرین اراده جزایی قانونگذار ایران (قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲) را در این خصوص ملاک عمل و تعریف قرار دهیم متوجه می‌شویم که قانونگذار تلاش کرده است تا جرایم اقتصادی را ضابطه‌مند سازد. قانونگذار از مفاد سه ماده ۳۶، ۴۷، و ۱۰۹ قانون اخیرالذکر قانونگذار در جهت تشخیص جرایم الزامی است. در ماده ۴۷ مجدداً بر موضوع جرم تأکید شده است.

در بند ب ماده ۱۰۹ نیز در خصوص جرایمی که مشمول مرورزمان تعقیب، که با بررسی این مواد می‌توان استنباط کرد قانونگذار ملاک خود را در تشخیص جرم اقتصادی بر سه محور هدف ارتکاب جرم (کسب منفعت مادی) و زمینه ارتکاب جرم (جرایمی که نظام اقتصادی را مختل یا اعتماد عمومی به فعالیت‌های دولت را خدشه‌دار می‌سازند) و میزان پولی موضوع جرم قرار داده است. به طوری که به هدف ارتکاب جرم به عنوان ضابطه نخست توجه نموده است. کسب منفعت اقتصادی هدف همه جرایم اقتصادی است که به نظر می‌رسد این جرایم در مواد ۳۶ و

۱۰۹ احصا شده‌اند. ضابطه دیگر زمینه ارتکاب جرم است. جرایم اقتصادی (به جز کلاهبرداری) جرایمی هستند که علیه حقوق مالی دولت ارتکاب می‌یابند. علاوه بر مراتب فوق می‌توان گفت جرایم اقتصادی به خرد، متوسط و کلان تقسیم شده است که ملاک آنها میزان ریالی موضوع جرم است.

۵- مصادیق جرم اقتصادی

در منابع حقوقی داخلی، قانونی با عنوان قانون جرایم اقتصادی مشاهده نمی‌شود و تعریفی از جرایم اقتصادی ارائه نگردیده است در مجموع سه ماده ۳۶، ۴۷، و ۱۰۹ را دریافت. تبصره ماده ۳۶ این قانون مقرر داشته است:

قصد قانونگذار را از احصای مصادیق جرم اقتصادی دریافت این ماده قانونی جرایمی را که تعویق و تعلیق مجازات در آنها مجاز نیست را بیان می‌دارد و در ادامه در بند ج آن (آخرین بند) را می‌آورد بدون اینکه مشخص سازد جرایم اقتصادی چه جرایمی را شامل می‌گردد و با توجه به اینکه در بندهای ب و ت همین ماده قانونگذار جرایمی مانند مواد مخدر و سرقت مسلحانه را نیز در زمره مجازات‌های غیر قابل تعلیق آورده و از جرم اقتصادی تفکیک کرده مسلم است که این جرایم نیز که موضوع آنها مال و انگیزه ارتکاب آنها کسب منفعت اقتصادی است از زمره جرایم اقتصادی خارج است. لذا جرایم اقتصادی مورد نظر قانونگذار می‌بایست دسته دیگری را در بر بگیرد که همان مجازات‌های مقرر در تبصره ماده ۳۵ است. ماده قانونی دیگری که مشخص می‌سازد قانونگذار در صدد احصای مصادیق جرم اقتصادی در تبصره مذکور بوده فحوای ماده ۱۰۸ این قانون است ۲- جرائم اقتصادی (کلاهبرداری و جرائم موضوع تبصره ماده این قانون) از مجموع فحوای کلام قانونگذار در این سه ماده قانونی می‌توان دریافت قانونگذار اگرچه صراحتاً قصد نداشته است جرایم اقتصادی را تعریف کند اما در صدد بوده مصادیق آن را احصا نماید زیرا وقتی قانونگذار محکومیت در «جرایم اقتصادی» را غیر قابل تعلیق و تعویق دانسته (بند ج ماده ۴۷) بدان معنی است که قانونگذار در جایی این نوع از جرایم را تعریف نموده یا برشمرده است و گرنه با وجود عدم تعریف یا عدم احصا مصادیق آن، ذکر یک نوع از جرائم آنهم به این صورت مبهم و آنهم با این همه اختلافات در تعریف آن در نزد دکترین، دور از شأن مقنن است. لذا باید قبول کرد که جرایم اقتصادی در مواد ۳۶ و ۱۰۹ مذکور احصا شده که شامل جرم کلاهبرداری و جرایم مذکور در تبصره ماده ۳۶ است.

۶- چالش‌های سیاست کیفری ایران در خصوص جرایم اقتصادی

با بررسی قوانین کیفری تصویب شده و لازم‌الاجرا در مراجع قضایی کشور متوجه می‌شویم که قوانین کیفری و سیستم حقوقی و جنایی کشور خالی از یک مجموعه و قانون منسجم تحت عنوان جرایم اقتصادی اعم از قوانین ماهوی و شکلی می‌باشد. در قوانین و مقررات پراکنده چه قبل و چه بعد از انقلاب اسلامی مواد قانونی و قوانین خاصی در موارد خاص و محدود در رابطه با جرایم اقتصادی به تصویب رسیده و حتی در قانون کیفری مادر، و چه در قانون مجازات اسلامی اخیر التصویب فصلی یا بخشی تحت عنوان جرایم اقتصادی وجود نداشته و مواد قانونی به صورت محدود و پراکنده به تصویب رسیده و در نحوه رسیدگی و آیین دادرسی نیز قانون ویژه و مربوط به جرایم اقتصادی وجود ندارد. لذا با بررسی سیاست کیفری ایران چالش‌های سیاست کیفری در خصوص جرایم اقتصادی می‌توان به شرح ذیل بیان نمود:

۲-۶- متعهد بد برایم کردن کیفیت ر ج رایم اقتصاد ادی
کیفر جرایم اقتصادی در قانونگذاری جمهوری اسلامی ایران دارای تنوع مختلفی است که به اصطلاح تنوع کیفر می گویند تنوع کیفر به معنای گوناگونی و تنوع ضمانت اجرای کیفری است ضمانت اجراها از خفیف ترین کیفرها نظیر جزای نقدی تا شدیدترین کیفرها نظیر اعدام شامل می شود (توسلی زاده، ۱۳۹۲: ۲۳۴).

جرایم اقتصادی به خاطر خصوصیتی که دارد (سوء استفاده از بیت‌المال، خدشه به اعتماد عمومی به فعالیت های دولت و اخلال در نظام اقتصادی) قبح اجتماعی بسیاری دارد و در عین حال در بسیاری موارد مستقیماً حقوق حکومت را تضییع می کند لذا اولویت در واکنش کیفری در برابر آن با مجازات های سرکوبگرانه و شدید است تا قدرت بازدارندگی و ترهیب کافی داشته باشد. در حقوق جزایی کشورمان واکنش کیفری به جرایم اقتصادی طیف وسیعی از انواع مجازات ها را در برمی گیرد از مجازات های حدی شامل مجازات اعدام و تبعید گرفته تا مجازات های تعزیری مانند حبس، شلاق، ضبط اموال، جزای نقدی، انفصال از خدمات دولتی و عمومی، محرومیت از حقوق اجتماعی را در بر می گیرد. سخت گیری در اعمال کیفر جرایم اقتصادی هم خواست جامعه است و هم حکومت، سوء استفاده از موقعیت شغلی که خط ارتباطی میان مردم و نظام سیاسی است اعتماد عمومی به نظام سیاسی را خدشه دار کرده احساسات مردم را جریحه دار می کند.

مجازات های اصلی شامل شلاق، کیفر سالب آزادی، اعدام، انواع کیفرهای مالی است. علاوه بر مجازات های ذکر شده مجازات های تکمیلی در خصوص جرایم اقتصادی پیش بینی شده است. که توضیح در خصوص آنها در این مقاله نمی گنجد.

نکته مهم دیگر در خصوص مجرمین اقتصادی تشهیر مجرمین هست تشهیر مجرمین با هدف رسوا کردن آنان در میان اجتماع و تحقیر آنان موافقان و مخالفانی در میان جرم شناسان دارد و هستند بسیاری از کسانی که آن را نه تنها بازدارنده نمی دانند بلکه عامل تکرار جرم از طریق برچسب زنی و انگشت نما کردن محکوم در اجتماع می دانند (حسینی و نائینی، ۱۳۹۱: ۱۱۷-۱۳۶).

۳-۶ عدم سیاست جنایی منسجم در قبال جرایم اقتصادی

در واقع سیاست جنایی تقنینی خاص کشور است و در خصوص پدیده مجرمانه مدنظر اتخاذ تصمیم می نماید قانونگذار ما نیز در خصوص جرایم اقتصادی از سیاست کیفری خاصی تبعیت نموده است که در ذیل به تفکیک ذکر خواهد شد.

الف. رشاء و ارتشاء

سیاست کیفری ایران در خصوص این جرایم سخت گیرانه و مجازات هایی که برای این قبیل مرتکبان در نظر گرفته شده است نسبتاً سنگین می باشد به نحوی که می توان گفت سیاست کیفری ایران سزادهی می باشد.

ب. پولشویی

با بررسی قانون مبارزه با پولشویی می توان گفت پاسخ های کیفری ناچیزی در قبال مرتکبین این جرایم در نظر گرفته شده است که نه تنها بازدارنده نیست بلکه موجب ایجاد انگیزه در گسترش پولشویی می شود.

ج. کلاهبرداری

جرم کلاهبرداری غالباً متضرر آن فرد یا افراد خاصی می باشند (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۶: ۱۹) در صورتیکه شخص مرتکب برخلاف واقع عنوان یا سمت ماموریت از طرف سازمانها و موسسات دولتی یا عمومی یا اینکه جرم با استفاده از تبلیغات عامه باشد .

د. اختلاس

عنصر قانونی جرم اختلاس به عنوان یکی دیگر از مصادیق جرم اقتصادی مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ می باشد در خصوص اختلاس شبکه ای نیز مقررات ماده ۴ قانون موصوف حاکم است ماده ۵ قانون مذکور نیز ضمن طبقه بندی مجازات برحسب میزان مال یا وجه مورد اختلاس حکم داده است ایراد اصلی آن این است که نمی توان به اتهام اختلاس تحت تعقیب قرار داد و اختلاس مختص کارمندان دولت در قوانین ایران ذکر شده است.

ه. اخلال در نظام اقتصادی کشور

در قانون جرایم جزایی اخلالگران در نظام اقتصادی کشور نیز مقنن سیاست تشدید کیفر را تعقیب نموده است. در این قانون، مرتکب اخلال از طریق قاچاق عمده ارز و اسکناس، اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی از طریق گران فروشی کلان احتکار عمده اجناس، اخلال در نظام تولیدی کشور، اقدام به جهت و مانند آن به موجب ماده ۲ این قانون که در مقام تعیین کیفر می باشد، در صورتی که محارب تلقی نشود، به حبس از پنج سال تا بیست سال محکوم خواهد شد.

و. قاچاق کالا و ارز

سیاست کیفری ایران در قبال جرایم اقتصادی متعادل نبوده و مراجع مختلفی برای مبارزه و مجازات مرتکبین اقدام نموده و بعضی از موارد برخورد شدید پیش بینی شده و بعضی اوقات برخوردهای نامتناسب که نتیجه ان ناکارآمدی مبارزه با مفاسد اقتصادی در بر داشته است .

مجرمان اقتصادی نه تنها نظم ملی را هدف قرار می دهند بلکه نظم بین المللی را نیز تهدید می کنند. که در سایه آن، دیگر انواع جرایم تسهیل می یابند از علل و انگیزه های مفسد اقتصادی می توان به فقدان قانون منسجم مبارزه با مفسد، ناکارآمدی قوانین در بخش اقتصادی، مالی، بانکی و ثبت اسناد، شفاف نبودن قوانین، فرصت طلبی، سودجویی، اختیارات نامحدود مدیران دولتی، عدم حسابرسی منظم و دقیق در بخش های دولتی و... اشاره نمود. واکنش با جرایم اقتصادی باید به اتخاذ تدابیر لازم و اعمال سیاست جنایی شایسته توأم گردد. بدون شک در گرو مبارزه با اخلاص گران در نظام اقتصادی و مجرمین اقتصادی است سهم جرایم اقتصادی از این منظر قابل توجه است؛ زیرا کنوانسیون های متعددی تاکنون در این خصوص به تصویب رسیده است که سعی نموده اند با ارائه راهکارها و توصیه هایی از ارتکاب جرایم اقتصادی جلوگیری کنند. وجود و امکان تحقق جرایم اقتصادی به صورت خرد و کلان در حال حاضر یک واقعیت غیر قابل انکار است بیماری پیش رونده ای که با کوچکترین غفلت، تا عمق وجود جامعه رسوخ می کند و درمان را دشوار می سازد. بنابراین بهترین راه مقابله با جرایم اقتصادی علاوه بر قوانین کارآمد داخلی عزم بین المللی و جهانی در پیشگیری از وقوع این جرایم است. در نظام حقوقی ما در حال حاضر جرم اقتصادی تعریف نشده و قوانین مربوطه متفرقه و پراکنده است که این امر باعث می شود شناخت جرایم اقتصادی و کشف و برخورد با این جرایم دشوار باشد.

در این میان، گاه متأسفانه ایراد به خود قوانین کیفری نیز وارد است. برخی از قوانین کیفری در زمینه جرایم اقتصادی نه تنها به لحاظ ساختاری دارای شرایط ضروری و لازم به عنوان یک قانون کار آمد - نظیر صریح بودن و شفاف بودن، وجود ضمانت اجرای مناسب و متناسب و در دسترس بودن - نیستند بلکه دارای جامعیت کافی هم نبوده و در برخی موضوع ها و موارد جرایم اقتصادی اساسا یا فاقد حکم مناسب و پیش بینی های لازم است یا از کم کیفری رنج می برد... این در حالی است که سنخ جرایم اقتصادی اقتضای آن را دارد که با کیفرهای متناسب و حتی سنگین ولی اجرا شدنی همراه گردد و از همه مهمتر کیفر این جرایم به صورت پویا با میزان شیوع آنها باید سبک و سنگین گردد.

نکته بعدی فقدان آیین دادرسی ویژه جرایم و مفسد اقتصادی است. اگر چه در بعضی نظام های حقوقی تمایل به تحمیل اماره مجرمیت به جای اصل برائت در خصوص متهمان جرایم اقتصادی وجود دارد ولی به لحاظ فقدان مجوز قانونی و تشریفات خاص دادرسی عملا امکان اعمال چنین فرآیندی در رسیدگی های کیفری فراهم نیست. و در نتیجه قاضی کیفری ناچار است تا همان قوانین و تشریفات را که راجع به سایر متهمان عادی در جرایم خود اعمال می کرده است را در خصوص متهمان یقه سفید جرایم اقتصادی نیز اعمال کند. که این امر با توجه به تفاوت مرتکبان و سنخ جرایم اقتصادی با دیگر جرایم امری درست نیست. پس بنابراین در این زمینه برای رسیدن به اهدافی همچون پیشگیری از جرایم اقتصادی لازم است که آیین دادرسی کیفری ویژه ای در مجلس شورای اسلامی تدوین گردد که در آن علاوه بر اتخاذ تدابیر جدید و مناسب، حتما برای حمایت از بزه دیدگان. شهود، کارشناسان، گزارش دهندگان نیز باید مقرراتی پیش بینی شود.

هر چند تلاش هایی در جهت پیشگیری و جلوگیری از ارتکاب این جرایم صورت داده است که کافی بنظر نمی رسد و به دلیل نبودن ساز و کار اجرایی و عدم نظارت کافی موفق نبوده است. در رویه قضایی نیز قضات تمایل دارند که با صدور احکام کیفری سنگین که اکثرا در قالب حبس جلوه گری می نماید به مبارزه با این جرایم بپردازند که مویده این ادعا صدور حکم سنگین حبس و اعدام برای مجرمین اقتصادی در این سالهای اخیر میباشد که خبر آنها به کرات به گوش میرسد.

ازجمله راهکارهای مبارزه با فساد اقتصادی می توان به موارد زیر اشاره کرد:

- ۱- تعریف دقیق جرایم اقتصادی در قوانین داخلی و کنوانسیون های بین المللی صورت گیرد.
- ۲- تصویب قوانین مناسب و لزوم جرم انگاری عناوین مجرمانه جرایم اقتصادی اسناد بین المللی در قوانین داخلی.
- ۳- همکاری های بین المللی و دولت های داخلی در جهت پیشگیری از جرایم اقتصادی.
- ۴- الزام مقنن ایرانی در زمینه جرم انگاری و پاسخ دهی در راستای هماهنگی با اسناد بین المللی با موازین فقهی و اصول قانون اساسی.
- ۶- تصویب مجموعه قانونی تحت عنوان "قانون مجازات جرایم اقتصادی" و احصاء جرایم اقتصادی.
- ۷- مشخص نمودن شرایط استخدام نیروی انسانی و تغییر دوره ای پست افراد.
- ۱۲- تصویب قانون به روز و کارآمد با استفاده از نظرات کارشناسان مجرب.
- ۱۳- جلوگیری یا خودداری از تصویب قوانین مرتبط با جرایم اقتصادی توسط مراجع قانونگذاری متعدد و مجلس شورای اسلامی تنها مرجع تصویب قوانین باشد.
- ۱۴- حذف قوانین غیرقابل اجرا در جهت جلوگیری از پراکنده بودن جرایم و مجازاتها در خصوص جرایم اقتصادی.
- ۱۵- رعایت هنجارها و مقررات کنوانسیون های بین المللی در تصویب قوانین داخلی.
- ۱۷- نظارت دقیق تر بر اقدامات بانکها در خصوص ارائه تسهیلات کلان و بدون ضابطه به افراد سوء استفاده گر و وابسته به قدرت.
- ۱۸- نظارت بر حسابهای بانکی و حذف حسابهای بانکی متعدد افراد به طوری که هر فرد در کل کشور فقط یک شماره حساب داشته باشد و آن یک شماره حساب هم شماره ملی آنها باشد.
- ۱۹- تعیین صلاحیت مشخص برای دادگاههای مبارزه با جرایم اقتصادی.
- ۲۱- مشخص کردن سازمان یا سازمان های متولی در امر مبارزه با جرایم اقتصادی و ضمانت اجرای کیفری برای سازمان هایی که همکاری در این خصوص ندارند.

- ۲۳- بهبود وضعیت معیشتی کارکنان دولت.
- ۲۴- ارتقای وضعیت سیستم های کنترلی داخلی سازمان ها .
- ۲۵- انحصار زدایی در بخش های دولتی یا غیر دولتی .
- ۲۶- وجود قانون شفاف و بدون امکان تفسیر متفاوت.
- ۲۷- مجازات قطعی برای مجرمان اقتصادی و تعیین قرار بازداشت موقت تا صدور و اجرای مجازات.
- ۲۹- آموزش ضابطان خاص در خصوص جرایم اقتصادی و حمایت از اقدامات قانونی آنها.
- ۳۱- اطلاع رسانی قوه قضائیه در خصوص تعداد پرونده های تشکیل شده در خصوص جرایم اقتصادی و نتیجه آنها.

Ardabili, Mohammad Ali (1398) Public Criminal Law, Volume One, Tehran: Mizan Publishing, p. 119 (in persian).

Peymani, Zia-ud-Din (2013) Crimes against public security and comfort, ninth edition, Tehran: Mizan Publications, pp. 96-97-127-128(in persian).

Tavassolizadeh, Turan (2013) Prevention of Economic Crimes, Tehran: Jangal Publications, p.21. (in persian).

Hosseini, Mohammad (2015) Criminal Policy in Islam and in the Islamic Republic of Iran, Fourth Edition, Tehran: Samat Publications, pp. 23-169(in persian).

Dadkhodai, Leila (2011) Financial-administrative corruption and criminal policy against it: based on the United Nations Convention against Corruption. Tehran: Mizan Legal Foundation, pp. 280-284. (in persian).

Agriculture, Abbas (2014) Brief Description of the Islamic Penal Code (adopted in ۱۳۹۲), □□□□□□: □□□□□□□□, □. ۱۵۳(□□ □□□□□□□□).

Shambiati, Houshang (2014) Public Criminal Law, Volume I, Tehran: Zubin Publishing, p. 213(in persian).

Goldozian, Iraj (1398) General Criminal Law, Volume 2, Twenty-Fourth Edition, Tehran: Majed Publications, p.95(in persian).

Lazarge, K. (1375) Criminal policy, translated by Ali Hossein Najafi Aberandabadi, first edition, Tehran, Yalda, pp. 23-96-19(in persian).

Marty, Miriam Delmas (2002) The Great Systems of Criminal Politics, translated by Ali Hossein Najafi Aberandabadi, first edition, first volume, Tehran: Mizan Publishing, pp. 23 and 24(in persian).

Deputy of Judiciary Training (2009) Stability and change in crimes and punishments with a comparative study, first edition, Tehran: Jangal, p.11. (in persian).

Mir Mohammad Sadeghi, Hassan (1398) International Criminal Law (collection of articles), first edition, Tehran: Mizan Publishing, pp. 239-240-241-332. (in persian).

Najafi Aberandabadi, Ali Hossein (2005) Lectures in Criminology (Economic Crime), Faculty of Law, Shahid Beheshti University, pp. 12-135-235-236. (in persian).

Esjogaran Vascooj (2004) Quoted from Dadkhodai, Leila, "The Concept of Economic Crime and Its Developments", Second Year, Journal of Legal Excellence, No. 6, 2010, pp. 46-47-49-51-56-57-60. (in persian).

Dadkhodaei, Leila (2010) "The concept of economic crime and its developments", second year, Journal of Legal Excellence, No. 6. (in persian).

Shams Natri, Mohammad Ebrahim and Tavassolizadeh Turan (2011) "Prevention of Economic Crimes", Volume 41, Legal Quarterly Journal of the Faculty of Law and Political Science, No. 4, p. 201. (in persian).

Najafi Aberandabadi, Ali Hossein (2006) "Criminological Analysis of Economic Crimes", First Year, Journal of Legal Excellence, No. 5, pp. 123.-25(in persian).